

Nr 625.

Av herr Lindman m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 231, angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten m. m.

Ehuru situationen på arbetsmarknaden under det sistförflutna året avsevärt förbättrats, har likvisst produktionens absorbering av den lediga arbetskraften samt minskningen i framställda anspråk på arbetslöshetshjälp av det allmänna ej nått sådan omfattning, att landet befriats från massarbetslöshetens problem. Trots att de hjälpsökandes antal mot den instundande säsongen innevarande år börjat nedgå, så att antalet hjälpsökande för sistförflutna februari månad utgjorde cirka 90,000, är det oförtydligt, att arbetslösheten jämväl under instundande budgetår kommer att bibehållas vid en omfattning, som kräver åtgärder från det allmännas sida. I den av Kungl. Maj:t för riksdagen framlagda propositionen nr 231 angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten har socialministern uppskattat det genomsnittliga antalet arbetslösa under nästkommande budgetår till 75,000, därav 45,000 såsom hjälpsökande. Denna uppskattning av arbetslösheten motiverar givetvis ett uppehållande av offentlig verksamhet för beredande av arbetslöshetshjälp.

Under rådande labila förhållanden inom näringslivet och de internationella konjunkturerna torde det nu mer än någonsin vara nödvändigt att iakttaga den största urskiljning vid valet av medlen i kampen mot arbetslösheten. Med hänsyn till det nuvarande ekonomiska läget i vårt land samt de under de senaste åren vunna erfarenheterna anse vi, att *s. k. allmänna arbeten i öppna marknaden därvid icke böra komma i fråga*. Regeringen har likvisst jämväl till denna riksdag i överensstämmelse med den fr. o. m. budgetåret 1933/34 vidtagna omläggningen av arbetslöshetspolitiken i Sverige hemställt om betydande anslag för anordnande av sådana arbeten och därvid givit åt dessa arbeten ett bestämt företräde såsom arbetslöshetspolitiskt hjälpmedel. Förutom mera begränsade anslagsbelopp för fullföljande av tidigare med statligt understöd bedrivna verksamhetsformer, såsom anläggning av broar, hamnar och vägbyggnader, stensättningsföretag, vissa åtgärder till främjande av jord- och skogsbruket ävensom fiskerinäringen, omfatta de till innevarande års riksdag ställda kraven å anslag, som enligt propositionen äro särskilt motiverade av arbetslöshetsläget, cirka 60 miljoner kronor, därav 4,500,000 kronor till statliga och kommunala beredskapsarbeten samt huvudparten av återstoden till bostadsbyggande och annan byggnadsverksamhet.

Den fulla omfattningen av den för nästkommande budgetår beräknade hjälpverksamheten med allmänna arbeten framgår dock först efter en granskning av vad som återstår av de till ett belopp av sammanlagt cirka 195 miljoner kronor uppgående anslagen under arbetslöshetsbudgeten för budgetåren 1933/35. I propositionen upplyses, att av dessa anslag f. n. ej återstå mer än cirka

18 miljoner kronor, som ännu icke anvisats. Då emellertid icke på långt när alla de medel, som anvisats, lett till arbete i motsvarande omfattning, giver denna uppgift föga ledning till bedömning av vad som för kommande budgetår återstår av tidigare meddelade anslag. En uppfattning av det verkliga förhållandet kan grundas på de i propositionen lämnade uppgifterna om att vid slutet av 1934 allmänna arbeten för en beräknad totalkostnad av över 141 miljoner kronor ännu icke voro slutförda, medan arbeten för nära 28 miljoner kronor beslutats men ännu ej påbörjats. Vid en jämförelse därmed stå de vid samma tidpunkt slutförda arbetena för en kostnad av cirka 54 miljoner kronor. Även den av socialministern beräknade dagsverkseffekten för tiden efter 1934 års utgång giver i förevarande hänseende viss ledning. Sålunda beräknas att av tidigare anslag kunna åstadkommas dagsverken efter utgång av innevarande budgetår till ett antal av nära 8 miljoner. Antalet dessförinnan utförda dagsverken beräknas till ej avsevärt mer eller till cirka 10 miljoner.

Vid en bedömning av den omfattning, i vilken allmänna arbeten anordnats i vårt land, får man dessutom ej bortse från, att anslagsbeloppen till allmänna arbeten inom den ordinarie budgeten av arbetslöshetspolitiska bevakelsegrunder undergått en kraftig stegring under de senaste åren (88 miljoner kronor 1920/30—143 miljoner kronor 1933/34).

Även för den, som kan finna såsom en naturlig åtgärd för motverkande av arbetslösheten att *under depressionstider*, då produktionskapaciteten icke är tillförläp utnyttjad, söka erhålla en konjunkturutmätning genom ökad statlig investering medelst anordnande av offentliga arbeten, torde det vara tämligen uppenbart, att samma förutsättningar för ett dylikt tillvägagångssätt icke föreligga *under högkonjunktur*, då de produktiva hjälpmedlen äro tillfredsställande utnyttjade. Den arbetslöshet, som föreligger under sistberörda förhållanden, har naturligen icke samma orsaker och kan ej heller angripas med samma medel som den konjunkturbestämda arbetslösheten.

Näringslivet i vårt land befinner sig sedan mer än ett år tillbaka i en konjunkturuell uppsvingperiod. Förbättringen i konjunkturerna har nått en sådan omfattning, att det med tillhjälp av den offentliga statistiken icke förefinnes några svårigheter att påvisa, hurusom *den kvarstående arbetslösheten icke kan återföras på konjunkturerna utan till sin huvudsakliga del är permanent*.

Vid en granskning av de här bilagda sifvertablåerna rörande arbetslösheten, produktionen och sysselsättningen under tiden från och med den tidigare högkonjunktursperioden 1925/29 — vilken underlättas genom den här ovan på grundval av berörda siffror upprättade grafiska framställningen — finner man, hurusom den under 1934 inträffade konjunkturförbättringen, som redan kunde skönjas året förut, medförde en expansion av *produktionen*, som förde produktionsvolymens omfattning upp över de toppresultat, vilka uppnåddes under de gynnsamma ekonomiska förhållandena 1929. Stegningen i *sysselsättningen* har dock icke hållit jämna steg med ökningen i konjunktursiffrorna utan kännetecknas av en viss grad av eftersläpning. I konjunkturuppsvingets tidigaste skede kan detta förhållande möjligen förklaras av att den första ökningen av arbetstillgången i främsta rummet återverkade på arbetstiden, d. v. s.

under det senaste konjunkturuppsvinget och skulle helt säkert vid en noggrannare undersökning visa sig än ytterligare accentuerad. Statistiken omfattar nämligen ej den arbetskraft, som, ehuru principiellt att hänföra till arbetslöshetsklientelet, bundits vid de först i samband med den senaste depressionen anordnade allmänna arbetena.

En överblick över den allmänna ekonomiska situationen för Sveriges vidkommande ger icke tillräckliga skäl för att räkna med ett fortsatt konjunkturuppsving av sådan styrka, att någon väsentlig modifikation i uppfattningen om arbetslöshetslägets allvarliga karaktär är påkallad. Det råder för närvarande en höggradig ovisshet rörande den närmaste framtidens internationella konjunkturutveckling, till vilken det svenska näringslivet genom dess betydande exportindustrier är intimt knutet. De alltfört ökade svårigheterna för det internationella handelsutbytet, det otillfredsställande läget på valutamarknaden m. m. tyder allt på att man icke har anledning att vara optimistisk i fråga om den närmaste tidens ekonomiska utveckling.

Det synes oss uppenbart, att anordnande i större skala av sådana allmänna arbeten, på vilka arbetslöshetspolitiken i Sverige numera inriktats — även om de tillfälligtvis binda en del av den lediga arbetskraften och sålunda medföra temporär lättnad i arbetslöshetsläget — i allt fall ej i någon mån *förmår lösa det arbetslöshetsproblem, som går ut på ett motverkande och förhindrande av en till sin natur permanent arbetslöshet*. Genom dylika åtgärder träffas nämligen ej roten och upphovet till det onda. Det är uppenbarligen praktiskt ogenomförbart att både förskjuta det allmännas investeringsverksamhet från hög- till lågkonjunktur i konjunkturutjämnings syfte och jämväl använda de offentliga arbetena under högkonjunktur för minskande av då kvarstående arbetslöshet. Användningen av de offentliga arbetena i konjunkturutjämnande syfte förutsätter nämligen en inskränkning därav under högkonjunkturer. Det är för övrigt lätt att inse, att det ur statsfinansiell synpunkt är ogörligt att genom offentliga arbeten uppehålla en sådan stadigvarande hjälpverksamhet, som en permanent arbetslöshet skulle tarva. Genom en intensifiering av den statliga investeringsverksamheten under högkonjunktur, då den samhällseliga produktionskapaciteten likvisst är fullständigt eller relativt fullständigt utnyttjad, riskeras dessutom alltid en produktionsinskränkning på annat håll och därmed t. o. m. en försämring av arbetslöshetsläget.

Då man frågar sig, på vad sätt den arbetslöshet i vårt land, som tenderar till att bli bestående, lämpligast och mest effektivt bör angripas, vilja vi såsom svar hänvisa till de utvägar, som därutinnan påvisats i arbetslöshetsutredningens nyligen framlagda betänkande II rörande åtgärder mot arbetslösheten, vari framhålles, hurusom i kampen mot den permanenta arbetslösheten andra medel än de hittills använda måste tillgripas. Dessa måste knytas till lönepolitiken samt arbetskraftens rörlighet och kvalitet.

Det torde ej kunna förnekas, att den härovan berörda, av ökad mekanisering av produktionen föranledda begränsningen i sysselsättningen är att i väsentlig grad återföra på bristande anpassningsförmåga i fråga om lönepolitiken i

landet. Såsom arbetslöshetsutredningen framhåller förutsätter en större smidighet i fråga om lönepolitiken genomgripande arbetsmarknadsorganisatoriska åtgärder.

Det synes uppenbart, att en viss del av den bestående arbetslösheten är beroende av den ständiga omsättningen på arbetsmarknaden. Härigenom liksom genom förskjutningar i arbetskraftens mängd och sammansättning uppkommer inom produktionen en permanent eller i styrka växlande tillströmning och avgång av individer. Särskilt de senaste årens konjunkturfluktuationer hava ställt stora krav på arbetskraftens rörlighet och dess förmåga att snabbt anpassa sig efter ett skiftande arbetskraftsbehov. De förbättrade konjunkturerna hava nämligen visat sig verka mycket olika inom de särskilda näringsgrenarna. En särskilt snabb och markerad uppgång förekom inom järn- och stål-fabrikationen. Aktiviteten inom textilindustrien har också under den senaste tiden varit särdeles tillfredsställande. Å andra sidan kan nämnas stenindustrien och tändsticksfabrikationen ävensom andra mera begränsade verksamhetsgrenar, där förbättringen uteblivit eller ej förekommit i tillnärmelsevis samma mån som annorstädes. Ojämnheten i fråga om de senaste årens konjunkturrella utveckling framgår tydligt av en vidtagen specialundersökning rörande sysselsättningens omfattning under åren 1932—34. Denna undersökning ger vid handen, att industrigrupperna »malmbrytning och malmindustri» och »textil- och beklädnadsindustri» svara för ungefär $\frac{4}{5}$ av den sedan årsskiftet 1932 absorberade arbetskraften, medan deras andel av det totala med undersökningen avsedda arbetarantalet vid denna tidpunkt utgjorde endast 45 %. Huru dessa förskjutningar mellan olika produktionsgrenar medfört en höggradig förtätning av arbetslösheten inom stendistriktet i Blekinge samt Göteborgs- och Bohus län ävensom inom trävarudistriktet i Västernorrlands län framgår av propositionen nr 231.

Arbetslöshetsutredningen har givit anvisningar på olika sätt att *neutralisera de hämningar, vilka föreligga i fråga om arbetskraftens rörlighet och kvalitet*. Sålunda framhålles betydelsen av att arbetskraften effektiviseras genom intellektuell och fysisk träning genom försorg av det allmänna uppfostrings- och utbildningsväsendet. Av särskild vikt är här ett fortsatt utbyggande av ungdomens yrkesutbildning samt en rättslig reglering av ungdomens möjligheter att genom lärlingsutbildning inhämta erforderliga praktiska erfarenheter.

Dessutom framhålles behovet av ett mera effektivt arbetsförmedlings-system.

Ett särskilt problem är hur man skall gå tillväga vid transferering av större arbetargrupper, vilka i likhet med dem, som varit sysselsatta inom de särskilda distriktet för stenindustrien, blivit permanent arbetslösa på grund av bestående förändringar i den lokala produktionen. Man torde böra överväga att tillgripa kraftigare medel än dem, som hittills tillämpats och bestå i hänvisning till statliga reservarbeten å annan ort. Hur man skall förfara med de arbetslösa inom de områden, där de gamla näringskällorna definitivt sina, är för närvarande allttjämt en öppen fråga. Frånvaron av en tillfredsställande

plan därutinnan är en av de största bristerna i vår nuvarande arbetslöshetspolitik.

Den i anledning av arbetslösheten bedrivna *hjälpverksamheten medverkar i sin nuvarande utformning utan tvivel till en minskad anpassning på arbetsmarknaden*. Såsom av arbetslöshetsutredningen framhålles, inträdde så småningom, sedan hjälpverksamheten efter hand antagit en permanent karaktär och tidvis erhållit mycket stor omfattning, en förändring i den allmänna inställningen till denna hjälpverksamhet. Medan det ursprungligen tedde sig motbjudande att nödgas taga den i anspråk även vid verklig arbetslöshet, har åtnjutandet av denna hjälp efter hand börjat betraktas såsom en rättighet, vilken bör utnyttjas vid alla fall av brist på lönande sysselsättning. Redan denna förändrade uppfattning har givetvis kommit att försvaga individernas intresse för självförsörjning. Den härovan statistiskt påpekade alltför ökade spännvidden mellan sysselsättningen och arbetslösheten ger ej något rum för tvekan om att ett flertal av dem, som f. n. inregistreras såsom sådana, vilka begära det allmännas hjälp i anledning av arbetslöshet, är individer, som i motsvarande förhållanden före hjälpverksamhetens utvidgning icke skulle haft någon tanke på att framställa anspråk på försörjning från det allmännas sida och säkerligen ej heller ansett sig vara i behov därav. Särskilt beklagligt är det förhållandet, att möjligheten att under tiden mellan säsongerna komma i åtnjutande av arbetslöshetshjälp minskar intresset för i säsong- eller tillfällighetsarbete sysselsatta personer att söka tillgängligt tillfällighetsarbete. Det synes därjämte, som om dylika arbetare bliva benägna att åsidosätta tidigare nödvändiggjord sparsamhet för att genom ådagalagd medellöshet kvalificera sig till arbetslöshetshjälp under den arbetsfria tiden.

Bland arbetslöshetsklientelet torde dessutom finnas ett ej oväsentligt antal individer, som på grund av fysiska eller psykiska defekter sakna förmåga eller vilja att arbeta och sålunda rätteligen icke böra medräknas vid bedömande av arbetslöshetsläget. Då det är av synnerlig vikt för bedömande av arbetslöshetens omfattning, att man erhåller en något så när tillförlitlig uppfattning om arbetslöshetsklientelet's sammansättning, synes en undersökning härutinnan vara synnerligen påkallad. Är en sådan undersökning redan verkställd, bör den tillställas statsutskottet och utan dröjsmål offentliggöras.

Om man emellertid bortser ifrån, att allmänna arbeten av ifrågavarande slag överhuvud taget icke äro lämpliga medel i kampen mot en sådan arbetslöshet, som består jämväl under högkonjunktur, vilja vi — med anledning av socialministerns påstående, att erfarenheterna från denna form av hjälpverksamhet hittills varit goda — upptaga verkningarna av dessa arbeten till en närmare granskning.

Vi kunna därvid ej finna annat än att de allmänna arbetena visat sig vara behäftade med väsentliga olägenheter, bestående i disproportion mellan de ekonomiska anspråk, som ställas på det allmänna vid dylika arbetens utförande, och därav följande arbetseffekt, i följd härav föranledd försämring av statens och kommunernas finanser, ogynnsam inverkan på den fria lönebildningen i den öppna marknaden samt praktiska svårigheter att administrera verksam-

heten på sådant sätt, att den smidigt anpassas efter det föreliggande arbetslöshetsläget.

Vid en granskning av de hittills utförda eller pågående allmänna arbetena kan man icke värja sig från den tanken, att *en viss, ej obetydlig del av det arbete, som genom statens ekonomiska mellankommande blivit utfört, skulle den statliga stödtgården förutan ha blivit utförd genom enskilt initiativ*. Man må därför icke, då man ur arbetslöshetspolitisk synpunkt taxerar värdet av det redovisade dagsverksantalet, utgå ifrån, att dessa dagsverken i deras helhet möjliggjorts endast genom det statliga ingripandet. Dess verkningar torde i viss omfattning endast hava inneburit en omflyttning av arbetstillfällena. Särskilt under vissa anslag förekomma arbeten av sådant slag, som tyder på att endast en dylik omflyttning av arbetstillfällena åstadkommits. Dessa anslag avse statliga och kommunala beredskapsarbeten, bostadsbyggande i städer, bro- och hamnanläggningar samt statliga byggnader. Om man förbigår de företag, som hänföras till statliga beredskapsarbeten, broar och hamnar samt statliga byggnader, då den stora variationen av företagstyper inom dessa områden försvårar bedömandet av arbetenas aktualitet, och först granskar de kommunala beredskapsarbeten, till vilka medel anvisats, finner man, att de till sådana arbeten anslagna medlen i huvudsak gått till olika byggnadsföretag. Det torde kunna antagas, att ett större antal av dessa företag skulle hava — om ock kanske ej i samma omfattning, som skett — kommit till utförande inom den närmaste tiden statshjälpen förutan.

Särskilt låneverksamheten för främjande av bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen torde ha kunnat inregistrera ett flertal byggnadsföretag, som även utan de statliga lånemöjligheterna skulle ha kommit till utförande. Visserligen skall det kommunala låneförmedlingsorganet förklara, att byggnadsföretaget ej skulle kunna komma till stånd utan statslån, men man torde nog med visst skäl kunna förmoda, att vid avgivandet av dylik kommunal förklaring till byggnadslånebyrån kommunala och möjligen även andra intressen utöva ett visst inflytande. Föreligger nämligen ett verkligt behov av utökat antal bostäder i orten — vilket ju är en av förutsättningarna för byggnadslånet — lära nog byggnadsindustriens utövare vara i stånd att utan statlig hjälp tillgodose behovet i fråga, i synnerhet under nuvarande förhållanden å kapitalmarknaden. En granskning av låneärendena giver vid handen, att lån beviljats till jämförelsevis stora byggnadsföretag, särskilt i de större städerna. Sålunda hade vid senaste årsskifte till 31 byggnadsföretag i Stockholm preliminärt beviljats ett sammanlagt lånebelopp av cirka 2,270,000 kronor. Den totala beräknade byggnadskostnaden utgjorde 14,450,000 kronor eller i genomsnitt per företag 466,000 kronor. Antalet byggnadsföretag med tertiärkredit utgjorde i Göteborg 24 och i Malmö 6.

Härovan gjorda påpekande, att genom de allmänna arbetena i stor omfattning endast åstadkommes en omflyttning av arbetstillgången utan att någon nettoökning erhålles, äger i särskilt hög grad giltighet i fråga om den arbets-effekt, som åstadkommes genom *lån och subventioner till främjande av enskild företagsamhet*. Ett ekonomiskt understödande av sådana företag, som av det

ena eller andra skälet visat sig icke kunna hålla sig uppe i konkurrensen med andra företag inom samma arbetsområde i landet, kan ofta leda till minskad sysselsättning hos de konkurrerande, ekonomiskt mera berättigade företagen. För att en subventionering överhuvud taget skall äga något berättigande i förevarande hänseende kräves — såsom av arbetslöshetsutredningen påpekats — en synnerligen rigorös offentlig kontroll rörande subventioneringens påverkan på de konkurrerande företagen. En sådan vittgående prövning kan i praktiken endast undantagsvis verkställas, då ju härför erfordras tillgång till bl. a. uppgifter och upplysningar, som i varje fall icke kunna tillhandahållas allmänheten. Ett ingripande i den enskildes näringsverksamhet av förevarande slag kan lätt giva anledning till misstankar om en sammanblandning av enskilda och allmänna intressen. Jämväl kan befaras, att subventioneringen så småningom erhåller alltmer vidsträckt tillämpning, som på lång sikt är ägnad att föra in stora delar av näringslivet i ekonomiskt beroende av det allmänna.

Den av staten hittills bedrivna subventionerande verksamheten har tillfullo visat, att men ej lyckats bemästra här antydda svårigheter för hjälpåtgärdens ändamålsenliga utförande. Att jämväl riksdagen är medveten om de ogynnsamma verkningarna av denna hjälpform framgår av utskottsutlåtandena ifråga om anslag till förevarande ändamål vid riksdagarna 1933 och 1934. Vid senaste riksdag tillstyrkte visserligen statsutskottet nytt anslag till lån till främjande av enskild företagsamhet men gjorde därvid följande uttalande:

»En förutsättning härför är emellertid, att de av särskilda utskottet vid 1933 års riksdag angivna direktiven för användning av det för innevarande budgetår anvisade anslaget noga följas. Den sorgfälliga prövning av olika på varje fråga inverkan omständigheter, som 1933 års riksdag förutsatte, är ofrånkomlig, om påtagliga olägenheter skola kunna undvikas. I detta sammanhang anser sig utskottet böra framhålla önskvärdheten av att här förevarande gren av den statliga hjälpverksamheten snart må kunna avvecklas.»

Av konstitutionsutskottets memorial angående granskning av de i statsrådet förda protokoll framgår otvetydigt, att det vid anvisandet av medel till lån eller subvention till främjande av enskild företagsamhet väsentligt brustit i den kontroll, som är erforderlig för att skadliga verkningar av hjälpverksamheten skola kunna elimineras. Granskningen ådagalägger, att ett flertal fall lett till betänkliga konsekvenser. Sålunda har en ej obetydlig del av här avsedda medel gått till företag inom branscher, där produktionskapaciteten är för stor för marknadsbehovet. I sådana fall torde ingripandet ha motverkat en naturlig anpassning inom näringsgrenarna ifråga. Vidare påvisas, att stöd lämnats åt företag, som råkat i sitt prekära läge genom osund prispolitik, disproportion mellan investerat kapital och rörelsens omfattning m. fl. andra konstitutionella svagheter hos vederbörande företag, som ej kunna varaktigt undanröjas genom ett tillfälligt statsunderstöd.

Men även i de fall, där arbetena icke skulle kommit till stånd utan statsunderstöd, är den ur arbetslöshetspolitisk synpunkt gynnsamma arbetseffekten ej att jämföras med antalet utförda dagsverken. Man får nämligen ej för-

bise, att dessa dagsverken i väsentlig omfattning komma sådana tillgodo, som icke böra komma i åtnjutande av någon hjälp från det allmänna.

Ett flertal av det i propositionen redovisade antalet *dagsverken ha kommit sådana tillgodo, som icke äro att anse såsom arbetslösa, och utan att därvid arbetstillfällena annorstädes i motsvarande omfattning gjorts lediga*. Dylika dagsverken böra frånräknas vid bedömandet av de allmänna arbetenas arbets-effekt.

De av de offentligt framlagda dagsverksuppgifterna, som äro särskilt be-häftade med berörda bristfällighet, hänföra sig till anslag, som avse främjande av bostadsbyggande på landet, bidrag och lån till gödselvårdsanläggningar, bidrag till torrlägningsföretag, täckdikningar, väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo och vissa tillfälliga skogsvårdsåtgärder å enskilda sko-gar samt lån till arbetarsmåbruksverksamheten. De månatliga dagsverksupp-gifter, i det skick dessa avlämnats under större delen av den gångna redo-visningstiden från de under berörda anslag hörande företagen, innehålla en specificering av de dagsverken, som falla på olika kategorier av deltagare i dessa dagsverken. Denna specificering möjliggör en uppdelning av dagsverkena i dem, som hänföra sig till i anledning av arbetet ifråga särskilt lejd arbetare, och dem, som utförts av andra (bidrags- eller låntagaren själv och hans familje-medlemmar, ändock i bidrags- eller låntagarens tjänst anställd arbetare samt hemmavarande barn, som icke ha stadigvarande sysselsättning i hemmet). Det torde vara felaktigt att, såsom skett, i redovisningen rörande arbetseffekten medtaga sådana dagsverken, vilka utförts av annan än särskilt för ändamålet lejd arbetskraft. Söker man att med ledning av månadsuppgifterna avskilja dessa dagsverken, visar det sig, att för här ifrågavarande anslagsformer ett hän-synstagande endast till de dagsverken, som utförts av lejd arbetskraft, medför en reduktion av den totala dagsverkssumman med ej fullt en tredjedel, d. v. s. ej obetydligt över en miljon dagsverken.

För bedömande av de allmänna arbetenas arbetseffekt är jämväl av intresse, i vilken omfattning de allmänna arbetena föranlett nyanställning av arbetskraft. Det kan nämligen med skäl antagas, att den ej nyanställda arbetskraften i stor omfattning skulle hava det statliga ingripandet förutan fått bibehålla sin anställning i respektive företag, om än under förkortad arbetstid. För en redo-visningstid, som omfattar januari—september 1934, utgör det genomsnittliga antalet vid allmänna arbeten sysselsatta, ej nyanställda 43 % av det totala an-talet arbetare.

I detta sammanhang bör man ej heller förbise den i propositionen lämnade uppgiften, att *nära hälften av ifrågavarande dagsverken utförts av sådana, som icke voro arbetslösa vid den tidpunkt, då vederbörande började taga be-fattning med arbetet*.

Rörande arbetseffekten må slutligen erinras om, att då något på behovspröv-ning grundat hänvisningsförfarande icke förekommer för de allmänna arbetena, med all sannolikhet en stor del av de vid dessa arbeten engagerade arbetslösa på grund av tidigare sysselsättning inom säsongföretag eller i anledning av andra ekonomiska förhållanden *ej kunna anses vara i behov av offentlig ar-*

betslöshetshjälp och ej heller behöriga till sådan enligt hjälpkungörelsens föreskrifter. Oaktat att det varit avsett, att uppgifter skola lämnas på huru de förut arbetslösa fördela sig på sådana, som anmält sig hos vederbörande arbetslöshetsorgan såsom hjälpsökande, och sådana, som icke gjort dylik anmälan, är denna redovisning likvisst så bristfällig, att man icke kan bilda sig något säkert omdöme om storleken av de hjälpsökandes antal. Vid en mera ytlig undersökning av de uppgifter, som influtit från de byggnadsföretag, till vilka anvisats lånemedel såsom tertiärkredit, har det dock visat sig, att av de förut arbetslösa en ens hälften angivits vara anmälda såsom hjälpsökande. Här döljer sig tydligen ett stort antal normalt säsongarbetslösa personer.

Såsom en ytterligare erfarenhet från den gångna tillämpningen av allmänna arbeten såsom arbetslöshetspolitiskt hjälpmedel framstå de i propositionen beräknade *kostnaderna för staten per dagsverke* vid dessa arbeten. För beredskapsarbetena, skenfria korsningar samt broar och hamnar varierar denna dagsverkskostnad mellan kr. 18:50 och 33:38. Dessa siffror, vilka dock ej omfatta den eventuellt förekommande kommunala kostnadsandelen, giva tydligt belägg för att de allmänna arbetena såsom särskilt kapitalkrävande innebära en stark påfrestning för de offentliga finanserna. Såsom jämförelse må nämnas, att den genomsnittliga kostnaden för staten per dagsverke vid de statliga reservarbetena under första halvåret 1934 utgjort 7:43 kr.

De arbetslöshetsanslag, som av de senaste båda riksdagarna beviljats till allmänna arbeten, hänföras till sådana verksamhetsområden, såsom byggnads- och anläggningsbranscherna, kommunalarbeten m. m., där arbetslönen på grund av arbetsmarknadens avgränsning hålles på en i förhållande till de ekonomiska förutsättningarna onormalt hög nivå. En följd av lönedifferenserna blir, att arbetare hålla sig kvar inom den offentliga verksamheten, vilka skulle kunnat erhålla anställning inom det enskilda näringslivet, och att de offentliga arbetena uppehållas för att bereda dem sysselsättning. Då offentliga medel användas för stöd av produktion inom sådana delar av arbetsmarknaden, till vilka tillflödet av olika anledningar icke är fritt, betyder detta, att möjligheterna till en begränsning av arbetslösheten genom arbetsmarknadsanpassning minskas. Såväl *de i regel med högre löner förenade allmänna arbetenas dragningskraft å arbetskraften som den stelhet i prispbildningen på arbetsmarknaden, som av sådana arbeten föranledas*, samverka naturligen till att öka svårigheterna för en naturlig absorbering av den lediga arbetskraften. Hur begärliga arbetsplatserna vid de allmänna arbetena äro, ådagalägges bäst genom det ej ovanliga förhållandet att de, vilka tänkas kunna erhålla anställning vid ett planerat arbete av nämnt slag, i avvaktan därpå uppsåtligen undandra sig annat till buds stående arbete för att kunna dokumentera arbetslöshet och därigenom erhålla ett visst företräde till anställning.

I propositionen nr 231 lämnas vissa uppgifter rörande medelförtjänsten vid de allmänna arbetena. Om dessa uppgifter kompletteras med även för andra anslag beräknade förtjänstsiffror, kan följande tablå lämnas över den föreliggande förtjänstnivån:

A n s l a g	Medelförtjänst per 8 t. arbetsdag, kr.
Statsbeställningar	9: 65
Statliga beredskapsarbeten	8: 13
Kommunala beredskapsarbeten	10: 25
Främjande av bostadsbyggande i städerna	12: 09
Lån till främjande av enskild företagsamhet	7: 77
Subventioner till främjande av enskild företagsamhet	6: 59
Skenfria korsningar	7: 46
Broar och hamnar	10: 98
Övriga anslag	11: 37

Det må upplysas därom, att ovanstående förtjänstsiffror för de anslag, som icke angivits i propositionen, utgöra ett genomsnitt för månaderna januari—september 1934. Arbetslönsens relativa höjd vid de allmänna arbetena framgår av en jämförelse med medeldagsförtjänsten vid reservarbetena, vilken åtminstone ej understiger den lägsta grovarbetarlönen i öppna marknaden. Denna förtjänst har för landet i genomsnitt under sistförflutet år uppgått till cirka 4: 50 kr. vid de statliga reservarbetena och cirka 5: 25 kr. vid de statskommunala reservarbetena.

De i vårt land vidtagna statliga ingripandena genom allmänna arbeten ha *icke kunnat administreras på sådant sätt, att den önskade arbetseffekten utlösts å därför avsedd tidpunkt*. Först sedan näringslivet genom egen självläkande förmåga övervunnit den värsta depressionen, hava statsmakterna kunnat med tillgängliga medel få de offentliga arbetena under utförande. Konjunkturomslaget inträffade redan vid tredje eller möjligen andra kvartalet 1933, vilket bestyrkes av nedanstående konjunktursiffror:

Kvartal	1932	1933
I	2.46	2.30
II	2.39	2.69
III	2.41	2.94
IV	2.38	3.08

Av dagsverksredovisningen att döma har någon mera betydande arbetseffekt icke kunnat utvinnas genom de allmänna arbetena förrän framåt sommaren 1934. De vid anslagsfrågornas behandling uttalade farhågorna rörande föreliggande svårigheter att genom allmänna arbeten uppnå åsyftad arbetseffekt och produktionsexpansion på sådan tidpunkt, då de konjunkturrella förhållandena det motivera, hava sålunda i rikt mått besannats. Man har kommit i det otillfredsställande tillståndet, att kapitalkrävande allmänna arbeten uppehållas vid en tidpunkt, då kapacitetsutnyttjandet skulle varit fullständigt även i frånvaro av alla stödåtgärder.

Såsom av det härovan anförda framgår finna vi det olämpligt att fasthålla vid de senaste årens arbetslöshetspolitiska inriktning till förmån för anordnande av allmänna arbeten i öppna marknaden i stor skala i kampen mot arbetslösheten. Vi anse sålunda, att de under de olika huvudtitlarna hörande, till särskilda ändamål föreslagna anslagen böra bedömas utan inflytande av arbetslöshetspolitiska synpunkter.

Vad angår de i propositionen nr 231 framställda förslagen, varom här är

fråga, kunna vi likaledes icke ansluta oss till den av socialministern däri gjorda hemställan om ett reservationsanslag till *statliga och statskommunala beredskapsarbeten* för kommande budgetår å 4,500,000 kronor. Detta anslagsäskande är enligt vårt förmenande så mycket mera omotiverat, som just dessa slag av allmänna arbeten i särskilt hög grad äro förenade med de härovan berörda ur arbetslöshetspolitisk synpunkt ogynnsamma verkningarna. Svårigheterna att på ett ändamålsenligt sätt administrera användningen av dessa medel äro särskilt belysta i samband med den inom konstitutionsutskottet nyligen verkställda granskningen av de i statsrådet fattade besluten.

Socialministern har därjämte i samma proposition utgått ifrån att de för *främjande av enskild företagsamhet* disponibla medlen till ett belopp av över 3 miljoner kronor skola tagas i bruk under det kommande budgetåret. Därvid föreslås en sådan ändring av gällande direktiv, som skulle berättiga regeringen att använda största delen av ifrågavarande anslag för understödjande genom lån eller subventioner av utvidgning eller startande av företag. Då den tidigare användningen av de till ifrågavarande anslag hörande medlen med tillräcklig tydlighet torde ha ådagalagt, vilka uppenbara, härovan närmare berörda olägenheter, som äro förenade med en dylik statlig inblandning i det enskilda näringslivet, samt begärda ändring i grunderna för medelsanvändningen icke är ägnad att minska dessa olägenheter, synes det oss ej föreligga någon tvekan om, att den tid nu är inne, då förevarande gren av den statliga hjälpverksamheten i enlighet med de av föregående års riksdag uttryckta önskemålen bör definitivt likvideras. Vi anse sålunda, att de medel, som vid innevarande budgetårs utgång kvarstå å förevarande anslag, i fortsättningen icke skola stå till disposition för det med anslagen avsedda ändamålet.

Vi hemställa sålunda,

att riksdagen måtte vid beviljande av anslag i anledning av arbetslösheten beakta de av oss härovan anförda synpunkterna rörande de bristfälligheter, som vidlåda de allmänna arbetena i öppna marknaden såsom medel mot arbetslösheten, och i överensstämmelse därmed vid prövning av Kungl. Maj:ts proposition nr 231 angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten m. m. *dels* avslå Kungl. Maj:ts hemställan om anvisande av ett reservationsanslag av 4,500,000 kronor till statliga och kommunala beredskapsarbeten för budgetåret 1935/1936, *dels ock* förklara, att vad som vid innevarande budgetårs utgång återstår av tidigare beviljade anslag till lån och subventioner till främjande av enskild företagsamhet därefter ej längre skall stå till Kungl. Maj:ts förfogande för det med anslagen avsedda ändamålet.

Stockholm den 4 maj 1935.

Karl Magnusson
i Skövde.
Ivar Anderson.

E. O. Magnusson.
Gunnar Persson.

Arvid Lindman.
N. E. Nilsson.
T. von Seth.

I. Arbetslöshet.

III kvartalet år	Fackförenin- garnas arbets- löshets- procent	Till A. K. rapporterade hjälpsoökande	Antal arbets- ansökningar på 100 lediga platser vid den offentliga arbetsförmed- lingen
1925	7.9	9,670	157
1926	8.7	11,330	157
1927	8.2	12,600	147
1928	7.4	9,780	156
1929	6.4	4,980	133
1930	8.5	6,900	143
1931	12.7	35,533	199
1932	20.0	100,305	362
1933	19.4	144,846	486
1934	13.0	82,738	286

II. Produktion

III kvartalet år	Social- styrelsens konditions- sifra
1925	3.07
1926	3.06
1927	3.24
1928	3.33
1929	3.51
1930	2.94
1931	2.61
1932	2.41
1933	2.94
1934	3.63

Anm.: Siffrorna grunda sig å uppgifter från visst antal företag rörande den uppskattade arbets-tillgången, uttryckt i siffrorna 5 mycket god, 4 god, 3 medelgod, 2 mindre god och 1 dålig. Varje företag deltagar i statistiken i förhållande till uppgivet arbetarantal.

Industriförbundets produktionsindex:

III kvartalet år	Totalindex
1931	95
1932	83
1933	89
1934	110

Anm.: Index hänför sig till Industriförbundets löpande produktionsstatistik, där produktions-volymen 1925—1930 = index 100. Indexen är säsongrenad. I juli 1932 nåddes botten-siffran 74.

Under byggnad varande rum (eller kök) i Stockholm enligt socialstyrelsens bostadsstatistik.

År	1/1	1/4	1/7	1/10
1932	8,860	11,942	14,368	6,215
1933	5,877	3,708	4,533	1,319
1934	1,075	4,181	6,245	4,903
1935	9,310			

Arbetsstillgången inom jordbruket.

År	Antal uppgiftslämnare (i %), som uppgivit, att arbetslöshet a) ej förekommit, b) förekommit i mindre och c) förekommit i större utsträckning för manliga arbetare, som önskat								
	årstjänst			tillfälligt arbete					
				sommar			vinter		
	a	b	c	a	b	c	a	b	c
1929	97.8	1.4	0.8	95.2	2.9	1.9	75.8	12.9	11.3
1930	93.2	4.2	2.6	94.3	2.8	2.9	69.3	11.5	19.2
1931	82.6	3.3	14.1	84.1	3.5	12.4	43.9	11.9	44.2
1932	66.7	10.0	23.3	61.8	5.4	32.8	28.6	10.2	61.2
1933	66.5	7.3	26.2	56.9	5.6	37.5	31.1	9.6	59.3
1934	87.1	4.7	8.2	80.8	4.0	15.2	47.4	14.9	37.7

III. Sysselsättning.

Socialstyrelsens sysselsättningsindex.

År	K v a r t a l			
	I	II	III	IV
1932			91.2	88.4
1933	86.0	89.6	91.0	89.7
1934	91.0	99.1	100.8	98.8

Anm.: Indexen hänför sig till arbetarantalet för samma företag under 1926-1930 såsom bas-sifra = index 100.